

Kronikk trykket i Klassekampen 17. juni, samme dag som Lovutvalget overleverte sin innstilling.

Paulsrud-utvalgets innstilling endrer ikke på grunnleggende maktforhold i psykiatrien.

Psykiatriens tvangstanker

Lovutvalget som har vurdert tvangsreglene i psykisk helsevern (Paulsrudutvalget) leverer i dag sin NOU til statsråden.

Vi er mange som har ventet i spenning. Dessverre se rapporten ut til å være et blindspor på veien mot grunnleggende endringer i psykiatrien.

Det siste vi trenger er det en språklig omkleddning som tilslører hva dette handler om, tvang og ikke hjelp.

Dagens diskriminerende tvangslovgivning muliggjør omfattende overgrep og krenkelser mot mennesker som er diagnostisert med en psykisk lidelse. Dette synet har vært ivaretatt i utvalget av Hege Orefellen, som utgjør mindretallet i utvalget og tok dissens. Hun har presentert sitt syn, som vi støtter fullt ut, i dissensen “Selvbestemmelse og frihet på lik linje med andre”.

Innstillingen fra Paulsrud-utvalget foreslår i hovedtrekk å videreføre dagens vide tvangshjemler, både for frihetsberøvelse og tvangsbehandling. Psykiatrien har i 160 år hatt en nærmest total makt til å definere dette feltet. Paulsrud-utvalget synes å ha underlagt seg denne tradisjonelle og “psykiatrifaglige” definisjonsmakten, uten å utfordre denne på helt sentrale punkt, med konklusjoner deretter.

Organisasjonen “We Shall Overcome” besitter en unik erfaringskompetanse når det gjelder tvang i psykiatrien, gjennom at en stor andel av våre medlemmer har kjent – og kjenner - på kroppen hva det vil si å være rettsløs i møte med psykiatriens vide tvangsfullmakter. Vi har erfart i våre liv konsekvensene av dagens lovgivning. Vi mener at dette gir oss en moralsk rett til å ha avgjørende innflytelse i spørsmål som angår både lov og praksis i norsk psykiatri.

I et åpent høringsmøte 10.januar presenterte vi noen klare krav til lovutvalget: Å ikke bli diskriminert, at våre menneskerettigheter blir ivaretatt på lik linje med andre, beskyttelse mot overgrep, at vår rett til valgfrihet og helsehjelp gitt under fritt og informert samtykke blir ivaretatt, og at vi sikres mot behandling gitt mot vår vilje. Vi trenger rettsvern og beskyttelse mot overgrep på lik linje med andre borgere. Vi kan ikke være avhengig av “gode intensjoner”, “godt klinisk skjønn” eller psykiatriens definisjonsmakt.

Det vi har fått fra Paulsrud-utvalget er en videreføring av diskriminerende særlovgivning, et lovforslag som gjør oss like avhengige av gode intensjoner som før, vi er fortsatt underlagt psykiatriens makt til å utdefinere oss og frata oss selvbestemmelse.

Den psykisk helsevernloven er en grunnleggende diskriminerende lov, utvalgets forslag til endringer endrer ikke på dette. Utvalget går inn for å beholde dagens grunnvilkår, alvorlig

sinnslidelse, og begge tilleggsvilkår, behandlingstvilkåret og farevilkåret. I tillegg vil de innføre et vilkår om manglende beslutningskompetanse. Dette presenteres som en radikal endring i forhold til dagens lov. I et diskrimineringsperspektiv er ikke dette en avgjørende endring.

Utvalget åpner for at det “i overskuelig fremtid” vil være nødvendig med en avvikling av særlovgivningen og en samordning av lovverket, men sier ikke at innholdet i loven må endres. Lov om psykisk helsevern er ikke bare diskriminerende som særlovgivning, den er diskriminerende i sitt innhold. Å flytte inngreps hjemlene over i en felles tvangslov, eller inn i pasientrettighetsloven, vil ikke endre på dette, det vil knapt nok tilsløre diskrimineringen.

Norge har undertegnet, men enda ikke ratifisert FN- konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Det er allikevel erkjent (også av utvalget) at konvensjonen må få konsekvenser for utviklingen av loven. CRPD representerer et langt skritt fremover i arbeidet for å sikre like menneskerettigheter for mennesker med funksjonsnedsettelse, inkl. psyko-sosiale funksjonsnedsettelse. Den betegnes som et paradigmeskifte, som bringer feltet fra en medisinsk modell over i en menneskerettighets- og sosial modell.

Vi kan ikke se at lovutvalget har tatt inn over seg at et slikt skifte er i ferd med å skje. At CRPD slår fast at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rettslig handleevne, rett til frihet og rett til helsehjelp basert på fritt og informert samtykke på lik linje med andre, må nødvendigvis få konsekvenser også for lovgivningen. I Hege Orefellens dissens er konvensjonsbestemmelsene og de konsekvenser de bør få for lovgivningen nærmere utdypet.

Historien forteller om utallige overgrep begått mot mennesker som er underlagt psykiatriens tvang. Lovgivningen har i liten grad gitt beskyttelse mot disse overgrepene.

Av alle psykiatriens overgrep er tvangsmedisinering beskrevet som noe av det mest integritetskrenkende man kan utsettes for i psykisk helsevern. Allikevel går lovutvalget inn for fortsatt tvangsmedisinering.

Vi kan ikke ha en lov som hviler på utøverens gode intensjoner. Hvis man går ut i fra at psykiatere og helsepersonell i tidligere tider ikke hadde særlig annerledes intensjoner enn dagens, er det bevist med all tydelighet at dette ikke er nok. Det er ikke tvangens intensjoner som er avgjørende, men tvangens resultat.

Utvalgsleder Paulsrud har i flere sammenhenger lagt vekt på at lovendring ikke er det mest sentrale for å få ned tvangsbruken i psykiatrien. Og hvis lovendringen består i “flikking på eksisterende lovverk”, som lovutvalgets flertall går inn for, er vi enig i at dette ikke er egnet til å forandre noe som helst.

Endring av de grunnleggende maktforhold i psykisk helsevern, som gir individet rett til selv å definere eget liv og behandling, og som fratrar psykiatrien de vide tvangsfullmaktene, er helt nødvendig for å få til en endring.

Vi må ha en allmenn lov med rettigheter som gir beskyttelse og rett til selv å si ja eller nei til behandling, uavhengig av hva psykiatrien til enhver tid vurderer som god behandling.

De mange forsøkene på å bedre forholdene i tvang psykiatrien, gjennom tiltaksplaner og strategier, mer ressurser og holdningsskapende arbeid, har ikke lyktes. Endring av loven, som flytter makt fra psykiatrien til individet, er ikke prøvd. Gjennomføres de endringene Paulsrud-utvalget foreslår, vil dette forbli uprøvd.

Det nytter ikke å vente på at fagfeltet selv skal bli rede for forandring. Mulighetene for bruk av tvang er og har alltid vært et grunnelement i psykiatrien. Denne makten gir psykiatrien åpenbart ikke fra seg frivillig. Det er etter 160 år på høy tid at samfunnet avslutter det eksperimentet med menneskeskjebner tvang psykiatrien er, tilbakekaller fullmaktene og sier at tiden er inne for å prøve noe nytt. Lov om psykisk helsevern må fjernes!

Mette Ellingsdalen
Leder i We Shall Overcome